

ЗМІСТОВІ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНІ СКЛАДОВІ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті подано поетапну характеристику змістових та процесуальних складових експериментальної моделі формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі.

Ключові слова: менеджери освіти, полікультурне навчальне середовище, професійна діяльність, експериментальна модель, елективний курс, лекційні заняття, практичні заняття.

Постановка проблеми. Важливість і невідкладність розв'язання проблеми спеціальної підготовки керівного складу освітянської галузі відзначається відсутністю відповідної професійної підготовки менеджерів освіти до управління. Виходячи з цього, підгрунтя проблеми невідповідності реального рівня професійної діяльності менеджерів освіти в полікультурному навчальному середовищі, необхідного для ефективного управління в сучасних умовах, криється у відсутності спеціальної професійної освіти. І хоча проблеми полікультурної підготовки та готовності фахівців до полікультурної діяльності розглядалися вітчизняними та зарубіжними дослідниками (Р. Агадулін, В. Болгаріна, Л. Гончаренко, О. Грива, О. Джуринський, І. Лощенова, В. Макаєв, І. Соколова, О. Сухомлинська та ін.) [1; 2; 3 та ін.], питання готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі не висвітлено в науковій літературі на належному рівні.

Зважаючи на зазначене *метою статті є* поетапна характеристика змістових та процесуальних складових експериментальної моделі формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі.

Виклад основного матеріалу. Методикою формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі проведеного дослідження було передбачено реалізацію експериментальної моделі в три етапи, а саме: мотиваційно-рефлексивний, інформаційно-когнітивний, діяльнісно-проектувальний.

Метою першого етапу – мотиваційно-рефлексивного – було формування позитивного емоційного ставлення менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі через мотивацію до полікультурної інтеграції в галузі освіти. На цьому етапі було висвітлено дві теми елективного курсу "Основи професійної діяльності менеджерів освіти в полікультурному навчальному середовищі", а саме: "Конструктивна та деструктивна парадигми конфліктної взаємодії в полікультурному навчальному середовищі" і "Толерантність як соціально-психологічна якість особистості". У межах першої теми прочитано лекцію (2 год.) та проведено два практичних заняття: тренінг: "Ні – конфліктам!" (4 год.) і кейс-стаді: "Менеджер освіти прийняв рішення ..." (4 год.). Другої теми, – два тренінги: "Толерантний простір особистості" (4 год.) й "Етнічна толерантність менеджерів освіти в полікультурному навчальному середовищі" (4 год.).

Специфіка лекції "Конструктивна та деструктивна парадигми конфліктної взаємодії в полікультурному навчальному середовищі" полягала в її насиченості творчими завданнями. Наприклад, виконання одного із таких завдань, метою якого було виробити визначення поняття "конфлікт", "включення" креативних здібностей слухачів, передбачало таку процедуру виконання: група розділялася на підгрупи по 4-5 осіб і, працюючи в режимі "мозкового штурму", протягом 5 хвилин мала виробити свої визначення поняття "конфлікт" та по черзі представити їх. Ті визначення, в яких конфлікт розглядався як деструктивна дія, записувалися на одній частині дошки, визначення, що носили позитивний характер, – на іншій. Потім слухачі аналізували всі визначення, виділяючи спільне, і виробляли нове загальне визначення.

Усвідомленню менеджерами освіти необхідності консолідації управлінських зусиль на запобігання конфліктів у полікультурному навчальному середовищі сприяли тренінг "Ні – конфліктам!" та кейс-стаді "Менеджер освіти прийняв рішення...". Зважаючи на те, що тренінг – це частина запланованої активності учасників, котра спрямована на збільшення як професійних знань так і вмінь слухачів, тренінг "Ні – конфліктам!" надав можливості отримати менеджерам освіти не тільки необхідні знання, але й відпрацювати навички, налагодити дружнє неформальне спілкування між учасниками тренінгу, сформувати команду однодумців. Атмосфера поваги й підтримки, що створювалась під час тренінгу, сама по собі допомагала учасникам розкритися й виявити себе щонайкраще, а виконання практичних вправ (наприклад: вправи "Робота з асоціаціями до поняття "конфлікт", "Етапи вирішення конфлікту", "У нас є вибір", "Спіраль конфлікту" тощо) на об'єднання інтересів, оцінок, дій тощо. Під час тренінгу менеджерам освіти пропонувались вправи, націлені на відпрацювання навичок взаємодії в конфлікті (наприклад, "Неправдива унікальність", "Зіпсований телефон" та ін.). Практичне заняття "Менеджер освіти прийняв рішення...", проведене у формі кейс-стаді, мало на меті формувати практичні вміння вирішувати конфліктні ситуації у полікультурному навчальному середовищі, стимулювати менеджерів освіти до взаємодії між людьми, зокрема членами учнівського та педагогічного колективу, пошук індивідуальних психологічних засобів подолання особистісних негативних емоційних проявів, що можуть виникати в ході професійної діяльності.

Наступним кроком реалізації мети першого етапу формування готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі була серія тренінгових занять. Під час тренінгу "Толерантний простір особистості" слухачі мали змогу ознайомитися з поняттям "толерантність", "інтолерантність", "толерантна особистість"; набути навичок розуміння і прийняття інших людей, їх внутрішнього світу; закріпити довірливий стиль спілкування в колективі, групі. Активна робота під час тренінгу сприяла розвитку навичок колективного прийняття рішень. Толерантні люди краще знають свої вади і переваги, вони критично ставляться до себе, у своїх бідях не звинувачують інших, вони не перекладають власної відповідальності на інших, не акцентують уваги на розбіжностях між "своїми" та "чужими", а тому готові вислухати і зрозуміти інші думки, толерантна людина знає і оцінює себе, її добре ставлення до себе співіснує з позитивним і доброзичливим ставленням до інших – ці та інші якості толерантної особистості відпрацьовувались під час тренінгових вправ, таких як: "Толерантність та інтолерантність", "Малюємо толерантність", "Діагностика рис толерантної особистості", "Асоціативний ряд слів до слова "толерантність" (мозковий штурм), "Ранжування цінностей", "Декларація принципів толерантності", "Кодекс толерантності" тощо. Тренінг "Етнічна толерантність менеджерів освіти в полікультурному навчальному середовищі" мав на меті сприяти розвитку менеджерами освіти етнічної толерантності як чинника їх успішної професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі. Під час практичного заняття вирішувались наступні завдання: аналізувалась сутність поняття "етнічної толерантності" та умов її розвитку в полікультурних навчальних середовищах освітніх закладів; опрацьовувались методи діагностики толерантного / інтолерантного ставлення до національно-етнічних питань; передбачалось сприяння розвитку менеджерів освіти етнічної толерантності в полікультурному навчальному середовищі.

Мета другого етапу – інформаційно-когнітивного – полягала в систематизації знань щодо специфіки функціонування полікультурного навчального середовища та механізмів його удосконалення. На цьому етапі були прочитані лекції з елективного курсу "Основи професійної діяльності менеджерів освіти в полікультурному навчальному середовищі" за темами "Специфіка полікультурного навчального середовища в умовах глобалізації та сучасних освітніх трансформацій" (2 год.) і "Механізми ефективної реалізації державної мовної політики в галузі освіти" (2 год.). Специфікою лекційних занять було використання інтерактивних методів та насиченість їх активною творчою роботою менеджерів освіти.

Так, наприклад, на лекції з теми "Специфіка полікультурного навчального середовища в умовах глобалізації та сучасних освітніх трансформацій" використовувались такі інтерактивні методи, як: метод асоціацій, мозкового штурму, роботи в малих групах, незакінчених речень, метод алфавіту тощо. Наприклад, дотримуючись порядку реалізації методу асоціацій, менеджерами освіти з'ясувалась сутність базових понять ("полікультурність", "полікультурна освіта", "полікультурне виховання", "полікультурне навчальне середовище" та ін.): працюючи над визначенням поняття "полікультурність", кожен учасник мав дібрати 2-3 слова, з якими асоціювалося запропоноване поняття. Із утвореного смислового ряду асоціацій слухачами виділялися ті слова, котрі найточніше відображають сутність запропонованого поняття. Завершується робота аналізом одержаного результату.

У межах практичних занять на цьому етапі було проведено: дискусію з теми "Полікультурна інтеграція в галузі освіти – за і проти" (2 год.); круглий стіл "Специфіка регулювання мовної політики в багатомовному регіоні: стан проблем та перспективи розвитку" (4 год.); кейс-стаді "Альтернативні моделі формування та реалізації державної мовної політики в галузі освіти" (2 год.).

Проведення дискусії "Полікультурна інтеграція в галузі освіти – за і проти" у формі колективного обговорення дозволило виявити істину через зіставлення різних поглядів, правильне розв'язання проблеми; посилення мотивації, удосконалення комунікативних навичок, створити сприятливі умови для активізації слухачів і впливу на їхню психіку, зокрема на творчу уяву, адже дискусія зобов'язувала не до простої відповіді на запитання, а навпаки – обґрунтованого, емоційно забарвленого та змістовного варіанта розв'язання проблеми, ясного і чіткого висловлювання своїх думок. Під час практичного заняття "Специфіка регулювання мовної політики в багатомовному регіоні: стан проблем та перспективи розвитку", проведеного у формі круглого столу, менеджерами освіти аналізувався сучасний стан проблем регулювання мовної політики в багатомовному регіоні та окреслювалися основні шляхи перспективного розвитку, що передбачало форму публічного обговорення та висвітлення окреслених питань і відбувалося в три етапи (підготовчий, дискусійний, завершальний). Наступним кроком було проведення практичного заняття "Альтернативні моделі формування та реалізації державної мовної політики в галузі освіти", у формі кейс-стаді з метою аналізу альтернативних моделей забезпечення в Україні освітньої мовної політики, виявлення їх позитивів та негативів.

Метою третього етапу – діяльнісно-проектно-вального – було формування у менеджерів освіти вмінь та навичок ефективної професійної діяльності на засадах крос-культурного менеджменту. На цьому етапі були прочитані лекції за темами "Технології крос-культурного менеджменту в професійній діяльності керівників закладів освіти" (2 год.) й "Інноваційні педагогічні технології в управлінні полікультурним навчальним середовищем" (2 год.).

Специфікою лекційних занять було застосуванням під час їх проведення методів ділової гри та круглого столу. Наприклад, під час проведення лекційного заняття "Технології крос-культурного менеджменту в професійній діяльності керівників закладів освіти" з метою визначення особливостей ділового етикету різних країн світу, особливостей спілкування між людьми, які представляють різні культури, та мають свої особливості, узагальнення набутих слухачами теоретичних знань, застосування наявного досвіду та навичок для формування цілісного уявлення про основні напрями та інструменти крос-культурного менеджменту і нарощування на цій основі конкурентоспроможності проводилася ділова гра "Міжнародний форум менеджерів освіти".

На практичних заняттях на цьому етапі було проведено: ігрове моделювання з теми "Складання плану навчально-виховної діяльності освітнього закладу з урахуванням етносоціокультурних традицій регіону" (4 год.), бліц-гра "Досягти мети" (2 год.), виконання комунікативних вправ "Міжкультурне порозуміння" (2 год.), аналіз ситуацій "Ефективність використання інноваційних педагогічних технологій в полікультурному навчальному середовищі" (2 год.).

З метою формування та удосконалення вмінь планувати навчально-виховну діяльність конкретного навчального закладу, враховуючи та відображаючи в ньому етносоціокультурні традиції краю, удосконалення комунікативних умінь та навичок комунікації у сфері професійної діяльності фахівців освіти, було проведено ігрове моделювання "Складання плану навчально-виховної діяльності освітнього закладу з урахуванням етносоціокультурних традицій регіону".

Вибір бліц-гри, як форми проведення практичного заняття, був зумовлений насамперед її універсальністю, так як бліц-ігри акумулюють у собі окремі ознаки таких форм активного навчання як конкретна ситуація, розігрування ролей, мозковий штурм і ділова гра. Мета бліц-гри "Досягти мети" полягала в систематизації знань щодо використання діалогових комунікацій у сфері професійної діяльності; формування умінь володіння техніками діалогової комунікації, удосконалення навичок комунікативної взаємодії та навичок складання діалогу за заданими параметрами.

Практичне заняття з теми "Міжкультурне порозуміння", яке було проведене у формі виконання комунікативних вправ, передбачало виконання менеджерами освіти системи вправ, наприклад: "Особистість. Ти означаєш багато", "Полікультурне суспільство", "Зірка шукає зірку", "Багатоманітність. Світ як село на сто мешканців", "Полікультурність. Сучасний плакат у місті Кельн" та ін. Мета заняття полягала в сприянні усвідомлення менеджерами освіти сучасного полікультурного суспільства, яке є нашою реальністю і найважливіше в якому – співіснування різних культур; розумінню важливості міжкультурного порозуміння, яке у свою чергу передбачало здатність розуміти процеси, що відбуваються в полікультурних суспільствах. Формування цієї здатності передбачає особистісний розвиток, тому що одночасно з формуванням нових знань зростають емпатія і здатність до спілкування та діяльності в міжкультурному контексті.

Висновки. Запропоновані лекційні та практичні заняття в межах елективного курсу "Основи професійної діяльності менеджерів освіти в полікультурному навчальному середовищі" сприяли формуванню готовності менеджерів освіти до професійної діяльності в полікультурному навчальному середовищі, про що свідчать результати вхідного й вихідного діагностування.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гончаренко Л. А.* Підготовка вчителів до формування в учнів полікультурної картини світу : навчальний посібник / Л. А. Гончаренко, А. М. Зубко, В. В. Кузьменко; [за ред. В. В. Кузьменка]. – Херсон : РІПО, 2009. – 196 с.
2. *Якса Н. В.* Міжкультурна взаємодія суб'єктів освітнього процесу : навчальний посібник / Наталія Володимирівна Якса. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 312 с.
3. *Макеев В. В.* Поликультурное образование – актуальная проблема современной школы / В. В. Макеев, З. А. Малькова, Л. Л. Супрунова // Педагогика. – 1999. – №4. – С. 3-10.

Подано до редакції 24.02.12